

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196

Yıl : 11 Sayı : 31 Mart 2019

Yayın Geliş Tarihi: 17.01.2019 Yayına Kabul Tarihi: 24.03.2019

Araştırma Makalesi

DOI Numarası: <https://dx.doi.org/10.14520/adyusbd.514322>

YAZINSALLIK VE BİLGİ BAĞLAMINDA SEKİZİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERE İLİŞKİN ELEŞTİREL BİR İNCELEME

*Selim SOMUNCU**

Öz

Bu çalışma, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri yazınsallık ve bilgi açısından incelemeye yöneliktir. Metinlere yönelik incelemelere geçmeden önce incelenen kitabın içeriği hakkında bilgi verilecektir. Ardından söz konusu ders kitabındaki metinler yazınsallık ve bilgi açısından incelenecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler sıralanacaktır. Ders kitaplarını hazırlayan ve inceleyen yapıların güçlendirilmesi, ders kitaplarına seçilecek metinlerin çalıştaylarla tespit edilmesi şeklinde kurumsal niteliği de olan önerilerle makale son bulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitabı, yazınsallık, bilgi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Adiyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ssomuncu@adiyaman.edu.tr

A CRITICAL REVIEW ABOUT TEXTS IN TURKISH COURSE BOOK IN TERMS OF LITERARINESS AND KNOWLEDGE

Abstract

This review is about examining Turkish course book in terms of literariness and knowledge. Forth is review the Turkish course book of eight class is selected. Some information about the content of the course is given before passing to there view. After that texts in the course book are examined in terms of literariness and knowledge. In the on clusion part of there view there are some suggestions about how the texts in the Turkish course book should be. Thees say comesto an end with suggestions such as improving the units preparing and examining course boks and detecting the texts selected for course boks by workshop swchich also have institution alcharacteristics.

Keywords: *Turkish course book, literariness, knowledge.*

GİRİŞ

Bu çalışma editörlüğünü Dr. Mehmet Kara'nın yaptığı Derya Şahin imzalı dış ve iç kapakta yer alan *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-8*¹² başlığıyla yayımlanmış ders kitabındaki metinlere yönelik bir incelemeyi içermektedir.

Kitabın içeriğiyle ilgili olarak; *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı- 8*'de "Duygular", "Atatürk", "Doğa ve Evren", "Toplum Hayatı", "İletişim", "Zaman ve Mekân" başlıklarını taşıyan altı tema yer almaktadır. Her temada üç -birinde dört- ana metin ve ikişer adet de serbest okuma metni olmak üzere kitapta toplam otuz bir metin yer almaktadır. Bu metinlerin tamamını bir makale formatında

¹ Derya Şahin, *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı- 8*, Ada Yayıncılık, Ankara, 2013.

² Bu kitap Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 13.10.2010 tarih ve 174 sayılı kararı ile 2011-2012 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

incelemek mümkün görünmemektedir. Bu yüzden çalışma içerisinde her temadan bir ya da iki metin seçilerek incelenecektir.

Metinlere Yönelik Değerlendirmeler

Kitabın ilk bölümü olan “Duygular” temasında—eski adlandırmayla ünite- ikisi serbest okuma metni olmak üzere beş metin yer almaktadır. Buradaki metinler bilgi eksenli mesaj verme kaygısıyla oluşturulmuş metinler olmaktan daha çok yazınsal nitelikleriyle ön plana çıkan metinlerdir. Dolayısıyla bu ilk bölümde incelenecek metin bilgi eksenli değil eğitsel ve yazınsal nitelik açısından incelenecektir. Duygular temasında ilk metin olan “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık”³ başlıklı anlatı türü olarak efsaneyi andırır. Metnin özeti şöyledir: Çok eski bir zamanda geçen bir hikâyede Epimetheus ve Pandora isimli karı koca tabiatın tüm güzelliklerinden faydalandıkları mükemmel bir coğrafyada bin bir çeşit meyveden yiyerek hayatlarını sürdürürler. Burada ne hastalık ne üzüntü, yalnız sevgi ve mutluluk vardır. Bir gün haber tanrısı Hermes elinde bir sandıkla gelir. Sandığı kendilerine emanet bırakacağını fakat kesinlikle açmamalarını söyler. Açtıkları takdirde çok üzüleceklerini, pişman olacaklarını ve bir daha hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını da sözlerine ekler. Gerek Epimetheus gerekse Pandora, Hermes’e açmayacaklarına dair güvence verirler. Hermes gittikten sonra Pandora meraklanır. Sandığı açmak için aklına çeşitli fikirler gelir. O merak içindeyken sandıktan kırıntılar ve inceden inceye sesler gelmeye başlar. Sandığın açılmasını isteyen bu yalvarışlar Pandora’nın merakını iyice kamçılar. Pandora hem kocasının hem de kendisinin Hermes’e verdiği söze rağmen sabredemeyip sandığın kapağını aralar. Aralar aralamaz da sandıktan “bir yığın siyah, çirkin böcek” can havliyle dışarı fırlar ve dört bir yana dağılır. Olan biteni gören Epimetheus karısının yaptığı karşısında kızgınlık ve öfke duyar. Pandora ise bu durumda suçluluk, pişmanlık ve utanç duyar. İkisi de oturup ağlarken sandıktan

³Ahmet Ünver, “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık”, s. 10-16.

“N’olur açın! Beni de çıkarın!” şeklinde bir ses duyulur. Tekrar sandığı açan karı koca içinden bir de kelebek çıkarırlar. Diğer çıkan böcekler hastalık, felaket, kötülük, düşmanlık, acı ve üzüntüleri temsil ederken bu kelebeğin umudu temsil ettiği söylenir ve hikâye biter.

Bu metin olay örgüsü itibarıyla eksik bırakılmış bir kurgu izlenimi vermektedir. Metinde sandıktan çıkan kelebek ve böceklerin imgesel değeri verilmektedir. Fakat sandık neyi temsil ediyor, neden haber tanrısı Hermes bu sandığı taşıyor? Daha da önemlisi Haber tanrısı Hermes neden onlara sandığı açmamalarını tembihledi? Ya da en azından sandığın sahibi Hermes metnin sonunda tekrar neden dönmedi? Dönseydi gördüğü manzara karşısında Pandora’ya ne derdi? Hermes’in emanet sandığını açtığı için Pandora niçin metinde cezalandırılmadı? Bu sorular metin okunduktan sonra öğrencinin cevabını bulamayacağı sorular olarak kalmaktadır. Dolayısıyla yazınsal bir anlatı metnine giren her ayrıntı mutlak surette bir işleve sahip olmalıdır. Anton Çehov’un “Duvarda silah varsa mutlaka patlamalıdır.” şeklindeki sözü de buna vurgu yapar. Teoride “Çehov’un Tüfeği” olarak da bilinen bu söz işlevsiz ayrıntıya yazınsal metinde yer verilemeyeceğinin ifadesidir. Dolayısıyla “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık” metni yazınsal açıdan kusurlu bir metindir denilebilir. Çünkü bu metnin orijinali mitolojik bir hikâye olarak bilinen *Pandora’nın Kutusu*’dur. Bütünüyle *Pandora’nın Kutusu*’ndan hareketle oluşturulmuş bu metin iyi kesitlenmediği için ortaya zayıf bir ders kitabı metni çıkmıştır. Üstelik etik ilkelere aykırı bir durum olarak metnin menşesine yönelik hiçbir ayrıntı verilmemiş, adeta “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık” Ahmet Ünver tarafından kaleme alınan özgün bir metinmişçesine sonunda metin yazarı olarak Ahmet Ünver imzası kullanılmıştır. Oysa kitabı hazırlayan ekibin yapması gereken anlatının kaynağını vererek Ahmet Ünver tarafından sadeleştirildiğini belirtmekti.

Eğitsel açıdan bakıldığında “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık” metninin duyguları somutlaştırma noktasında başarılı olduğu söylenebilir. Böcekler hastalık, felaket, kötülük, düşmanlık, acı ve üzüntüleri temsil etmektedir. Kelebek ise umudu temsil eder. Bunlar soyut bir kavram olan duyguları somutlamada isabetli olarak seçilmiş temsillerdir. Fakat gerek metnin basit üslubu gerekse duyguları somutlamada başvurulan yöntem, bu şekilde böcek ve kelebek temsiliyle anlatma sekizinci sınıf öğrencisi için düzey altı bir temsil ve dolayısıyla düzey altı bir metnin oluşumunu kaçınılmaz kılar. Çünkü günümüz sekizinci sınıf öğrencileri temel duyguları böcekle temsil etmenin çok çok ötesinde bir algıya sahiptir denebilir. Sekizinci sınıf öğrencileri için ideal olan bu duyguların daha çok toplumsal gerçeklikle örtüşen realist anlatılarla aktarılmasıdır.

Eğitsel açıdan bir başka husus bu metinde Pandora sandığı açarak hem emanete ihanet etmiş hem de verilen sözü tutmamıştır. Üstelik Pandora’nın bu suçu metinde cezasız bırakılmış, merakını bastıramadığı, kendini tutamayıp sandığı açtığı için de bir ceza verilmemiştir. Emanete ihanetten çirkinliği temsilen böceklerin çıkması anlamlı gelebilir. Fakat kelebeğin temsil ettiği güzelliğin ve iyiliğin çıkması metni çelişkili bir yapıya sokar. Üstelik ceza bir yana sandığın içinde umudu temsil eden “minicik, ipek kanatlı, bembeyaz, sevimli mi sevimli” bir kelebeğin çıkması öğrencide/okurda adeta Pandora’nın sandığı açmasının ödülü şeklinde bir algı oluşturabilir. Bundan dolayı “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık” metninin öğrencide insanların özelini merak etmenin, özele müdahale etmenin hatta emanete ihanet etmenin kötü bir davranış olmadığına ilişkin bir algı oluşturması kaçınılmazdır.⁴ Hatta bilinçaltına yerleşen bu olay örgüsüyle öğrenci yaşamının ilerleyen safhasında emanet sandığın içinden kelebeğin

⁴ Aslında son derece alegorik olan bu anlatının orijinalinde metinde bu tür çelişkilere varmak imkânsızdır. Çünkü Pandora’ya kutu belli bir amaç için verilir. Ayrıca kutunun içindeki umut bir armağan ya da teselli değil bir ceza işlevi görür. Çünkü bütün kötülükler kutunun dışına çıkar fakat umut Zeus tarafından kutuya hapsedilir.

çıkması gibi yaptığı her olumsuz işte, her çirkin davranışta belki bir kelebek - umut- çıkar beklentisiyle hareket edebilir.

Dolayısıyla bu metin olay örgüsündeki eksiklikler, yerinde yapılmamış kesitlemeler ya da gereksiz ayrıntılar dikkate alındığında kurgusuyla, karakterleriyle, verdiği mesajlarla bir Türkçe ders kitabına girecek, ders kitabında örneklik teşkil edecek kadar yeterli bir metin değildir. Ayrıca hem duyguların işlenişi hem mesaj verme konusunda isabetli olmayışı, hatta yanlış mesajları içermesi dikkate alındığında değerler eğitimi açısından zararlı bir metin olduğu dahi söylenebilir.

Çalışmamıza konu olan Türkçe ders kitabının 2. temasında Atatürk işlenmektedir. Burada ele alınacak metin “Atatürk (Kişiliği, İlkeleri, Düşünceleri)” başlığını taşıyan metindir.⁵ Söz konusu metin yine yazınsallık bağlamında değerlendirilecek olursa bu metnin bilgi ağırlıklı oluşturulduğu söylenmelidir. Özellikle sayısal ve tarihsel verilerin aktarımının yoğun olarak yer aldığı bir metin yazınsallıktan ziyade her şeyin yüzeysel bir aktarımla gerçekleştirildiği, içselleştirmenin olmadığı, metne konu olan Mustafa Kemal Atatürk’ü özele inilmeden aktaran bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca içerdiği bilgiler bu metnin daha çok Sosyal Bilgiler kitabına yakın olduğu kanaatini uyandırmaktadır. “3 Mart 1924 günü, çıkarılan bir yasa ile padişahlık gibi sakıncalı bir kurum olan halifelik kaldırıldı. 2 Eylül 1925’te ülkemizin geri kalmasına yol açan tekkeler, türbeler, zaviyeler kaldırıldı. 25 Ekim 1925’te külah, fes, takke, kavuk, sarık vb. çağ dışı kıyafetler ve giyimler yasaklandı. Yine aynı yılda halkımızın, özellikle çiftçi ve köylümüzün belini büken ‘aşar vergisi’ kaldırıldı; onlara kolaylık getiren tarımsal kooperatiflerin temelleri atıldı. Eski takvim ve saat bırakıldı. Uygar dünyanın kullandığı takvim ve saat benimsendi. (26 Aralık 1925) Hukukta, eğitimde, tarih anlayışında, ekonomik alanda yurt

⁵ Ahmet Köklügiller, “Atatürk (Kişiliği, İlkeleri, Düşünceleri)”, s. 36-40.

yönetiminde vb. çeşitli alanlarda yenilikler yapıldı.” (s. 36) Alıntılarda da görüleceği üzere metinlerde ardı ardına gelen bilgiler ciddi bir yekûn teşkil etmektedir. Yazınsal metnin bilgi içermemesi şeklinde bir düşüncüyü savunmuyoruz. Yeri geldiğinde yazınsal metin de bilgi içerebilir. Hatta yazınsal metnin, özellikle kurmaca metinlerin bilgiyi kendine özgü bir anlatımla ifade ettiği de söylenebilir. Edebî metinlerde yer alan bu bilgi türü Köksal’ın ifadesiyle toplumsal ve tarihsel olanın yazınsal ve metaforik olandan bütünüyle kopmadığı, aslında bu ikisinin aynı şekilde anlaşıldığı bir bilgi türüdür. Bir nevi bu tür metinlerde yazınsal metin sosyal ve beşeri bilimlere ait bir bilgiyi yazınsal türler aracılığıyla yeniden kurmanın cazibesıyla zenginleştiren fakat toplumsal/tarihsel olanın özgül ağırlığını da koruyan bir bilgi türü olarak tanımlanabilir. (Köksal, 2008)

Bu metinde ön plana çıkan salt bilgi aktarımı değil aynı zamanda sistemsizliktir. Hem Atatürk’ün iyi kalpliliğinden, insancılığından hem de siyasal görüşlerinden, askerî dehasından ve diğer başka özelliklerinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla her şeyi dört sayfaya sığdırma, bir çırpıda söyleme metin içerisinde hızlı geçişlere, bütünsellik kaybına ve bağlamsızlığa neden olmaktadır. Hâlbuki Atatürk’ün tek bir yönüne odaklanmış bir metin verilerek gerisi aynı temadaki diğer metinlere bırakılabilirdi. Ayrıca metin bilgi eksenli bir metin olmamalı, eğer bilgi verilecekse bu yardımcı kitaptaki etkinlikler aracılığıyla öğrenciyi yeni şeyleri arama, araştırma, öğrenme ve düşünmeye yönlendirerek gerçekleştirilebilirdi.

Bu kadar bilgiyi tek bir metne sığdırmaya kalkışınca aynı temadaki diğer parçalarda Atatürk, metinlerin merkezinde yer almamıştır. Üstelik Atatürk

temasındaki diğer metinler de bilgi eksenli metinlerdir.⁶ Atatürk'e yönelik olarak sadece şiir türünden bir metne yer verilmiştir. Bu şiirin de didaktik özellikleriyle ön plana çıkan bir şiir olduğu söylenebilir. Oysa Cahit Külebi'nin, Kemalettin Kamu'nun ya da Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk bakış açısıyla yazdığı Atatürk şiirlerinden seçmeler yapılabilirdi. Düzyazı olarak Haldun Taner'in ya da Faruk Nafiz Çamlıbel'in Atatürk ile ilgili etkileyici oyunları kullanılabilirdi.⁷

Çalışmamıza konu olan Türkçe ders kitabının 3. temasında “Doğa ve Evren” işlenmektedir. Burada ele alınacak metin ise “Güney ve Batı Anadolu Ormanları”⁸ başlığını taşıyan metindir. Söz konusu metin yine yazınsallık bağlamında değerlendirilecek olursa bu metnin yazınsal kaygılarla değil bilgi ağırlıklı oluşturulduğu söylenmelidir. İki sayfadan oluşan metinde birinci sayfa sadece şu cümlelerden ibarettir: “Orman Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 2007’de şu ana kadar gerçekleşen 1300 yangında, 3 bin 200 hektar orman alanı kaybedildi. Yazın meydana gelen yangınlar, henüz mevsim sona ermeden geçen yılın iki katına ulaştı. Bu yükselişte kuraklığın da payı var. Ancak yangınların yüzde 93’ünün nedeni insan. Her yaz olduğu gibi güney ve batı bölgelerimiz yine yanıyor, ormanlar kül olup gidiyor. Daha önceleri çok az yangına şahit olduğumuz Karadeniz bölgemizde de orman yangınları görülmeye başladı. Hatay’da 2007 yılında şu ana kadar 200 hektar, Alanya ve Mersin’de 358 hektar, Antalya’da 300 hektar, İzmir ve civarında yaklaşık 450 hektar ve Bodrum’da 650 hektar orman kül oldu. Bodrum’da kaybedilen alanda, dünyanın koruma altındaki en büyük Halep çamı ormanının bir kısmı da bulunuyor.” (55) Alıntidan da görüleceği üzere metin bir gazete haberinden farksızdır. Oysa yazınsal metin

⁶ İkinci bölümdeki diğer metinleri salt başlıkları bile içeriği ve bağlamı hakkında bilgi vermektedir. *Türkiye'nin Jeopolitik Önemi* gibi bir başlık sosyal bilgiler dersinde ve kitabında yer alması gereken bir başlıktır, Türkçe kitabında değil.

⁷ Kitabı hazırlayan ekibin metin seçimi noktasında neden titiz davranmadıklarına ilişkin eleştirel değerlendirmelere çalışmanın öneriler ve sonuç kısımlarında yer verilecektir.

⁸ Ayhan Atakol, “Güney ve Batı Anadolu Ormanları”, s. 55-56.

haber veren, bilgi veren değil ele aldığı meseleyi bireyin içselleştirmesine yardımcı olan ve haz veren bir metindir. Burada ormanı anlatan bir roman parçası, hikâye, tiyatro ya da şiir öğrencilerin bu temayı içselleştirmelerine daha fazla katkı sağlayabilir. Sait Faik Abasıyanık, Kenan Hulusi Koray, Vüsat O. Bener, Cemil Kavukçu gibi yazarların doğa/tabiat ve insan/hümanizm eksenli çok sayıda öyküsü burada kitap yazarlarına kaynaklık edebilirdi. Şiir türünde ise Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ziya Osman Saba, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Necati Cumalı, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Ömer Bedrettin Uşaklı gibi şairlerin doğa şiirleri Türkçe ders kitabını metin açısından zenginleştirebilirdi. Bu tema işlenirken haber verme anlamında bilgi aktarılacaksa böylesi bilgi eksenli haber metni *Öğretmen Kılavuz Kitabı*'nda ya da *Öğrenci Çalışma Kitabı*'nda bir orman yangını haber metnine yer verilerek aktarılabilir.

“Doğa ve Evren” temasının işlendiği bu bölümde “Dünya Yuvarlakmış” başlıklı metin de tamamen bilgi eksenli oluşturulmuş bir metindir. Aynı tema içerisinde esas metin olarak değil de serbest okuma metni olarak yer verilen “Yanan Ormanlarda Elli Gün” (Yaşar Kemal) ve “Geldiği Gibi” (Nurullah Ataç) başlıklı metinler sayısal ve istatistiksel verilere hemen hiç yer vermeyen, bütünüyle yazınsal metinlerdir denilebilir. Dolayısıyla yazınsal metinler salt bilgi içerikli metinlerden sonra verilerek ikinci plana atılmıştır.

Çalışmamızda incelediğimiz Türkçe ders kitabının 4. teması “Toplum Hayatı” başlığını taşımaktadır. Bu temada bilgi ağırlıklı öğretici bir metin yer almamaktadır. Burada yer alan metinler gezi yazısı türünde olan “Ceviz”, (Yakup Kadri Karaosmanoğlu) türü şiir olan “Birlikte” (Mehmet Salihoğlu), türü roman olan *Çalılıkusu*'ndan (Reşat Nuri Güntekin) bir parça yazınsal metinler olarak karşımıza çıkar. Serbest okuma metinleri de Montaigne ve Şevket Rado'dan seçilmiştir. Bu metinlerin Türkçe ders kitabına girmesine engel teşkil edecek bir sorunları olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

İncelemesini yaptığımız Türkçe ders kitabının 5. teması “İletişim” başlığını taşımaktadır. Burada ele alınacak metin ise “Tarihin Tanığı Yazı”⁹ başlığını taşıyan metindir. Söz konusu metin yine yazınsallık bağlamında değerlendirilecek olursa bu metnin yazınsal kaygılarla değil bilgi ağırlıklı oluşturulduğu, öğretici bir metin olarak kurgulandığı söylenmelidir. “MÖ 4000’li yıllarda Sümerler, düşünce ve nesnelere, çevrelerinde gördükleri biçimde alıp olduğu gibi resmetmek yoluyla tabletler üzerine kaydediyorlardı. (...) Bulunan kil tabletler, Sümerlerin toplum düzeni hakkında pek çok bilgi aktarıyor. Söz gelimi Lagaş tapınağının dinî cemaatinde 18 fırıncı, 31 bira imalatçısı, 7 köle ve 1 demircinin çalıştığını bu tabletlerden öğreniyoruz.” (90-91) Alıntıda da görüleceği üzere “Tarihin Tanığı Yazı” başlıklı metin sayısal veriler kullanılarak yukarıda değindiğimiz bilgi eksensiz diğer metinlere yaklaştırılmıştır.

Çalışmamıza konu olan Türkçe ders kitabının 6. teması “Zaman ve Mekân” başlığını taşımaktadır. Burada ele alınacak metin gezi türünde olup “Bir Göl Bir Deniz”¹⁰ başlığını taşımaktadır. Söz konusu metin yine yazınsallık bağlamında değerlendirilecek olursa bu metnin yazınsal kaygılarla değil bilgi ağırlıklı oluşturulduğu, öğretici bir metin olarak tasarlandığı söylenmelidir. “Beşşehir Gölü, Konya Havzası’nın güneybatısında, Konya ve Isparta il sınırlarında. Gölün batı kıyılarının açıklarında, Beşşehir’in Kurucaova beldesine bağlı adalar sıralanıyor. Kara Ada, Kızıl Ada, Hatbin, Helimin, Tavşan ve Hacıakif birbiriniz izliyor. Birkaç yıl öncesine kadar yüzlerce ton balık avlanan Beşşehir Gölü’nden 2006’da sadece 18 ton balık çıktı. Bunun nedeni kirlilik, aşırı avlanma, suların çekilmesi ve göle atılan yabancı balık türlerinin dengeyi bozması. (...) Beşşehir, Türkiye’nin en büyük tatlı su gölü; alan olarak da Van ve Tuz göllerinin ardından üçüncü. Geniş yüzeyinde 30’dan fazla ada bulunuyor. Hacıakif Adası Konya’nın Beşşehir ilçesinin Kurucaova beldesine bağlı. Kıyıları sazlıklarla kaplı

⁹ Gökhan Tok, “Tarihin Tanığı Yazı”, s. 90-94.

¹⁰Turgut Tarhan, “Bir Göl Bir Deniz”, s. 131-134.

adayı meşeler yeşillendiriyor; dev ağaçlar yükseklerden bakınca yeşil benekler halinde görünüyor.” (132-133) Bu alıntılardan da anlaşılacağı üzere burada yazınsal bir mekân betimlemesi söz konusu değildir. Oysa mekân betimlemesi edebiyatta sayısız mükemmel örneklerin verildiği bir alandır. Bir gezi yazısında okur, coğrafya kitabından farklı olarak sanatçı ruhlu bir yazarın gidip gördüğü o mekânı kendi bakış açısıyla yansıtmayı, mekâna kendinden bir şeyler katmasını, sosyal bilgiler kitabının sayısal verileri kullanarak anlatamadığı o derinliği katmasını bekler. Yoksa fotoğraf makinesi gibi aynen canlandırması değil. Eğer mekânlar bu metindeki gibi salt sayısal verilerden ibaret olsaydı edebiyatta gezi yazısı diye müstakil bir tür gelişmez, romanlar ise uzun betimlemeler yerine okuru coğrafya kitaplarının, turistik metinlerin sayısal/istatistiksel verilerine yönlendirirdi. Dolayısıyla bu metin de diğer metinler gibi bilginin ön plana çıkarıldığı ve yazınsallığın kaybolduğu metinlerden birisidir.

Genel Değerlendirme ve Öneriler

Türkçe dersinde öncelikli amaç, “kitaplarda bulunan metinler vasıtasıyla öğrencilerin, Türkçe’nin inceliklerini, güzelliklerini görmeleri, kurallarını öğrenmeleri ve Türk dilini en güzel şekilde kullanmalarını” (Özbay, 2006: 171) sağlamaktır. Bunlar ise bol miktarda sayısal veriler, coğrafya bilgisi, tarih bilgisi aktaran metinlerle değil yazınsal metinlerle gerçekleşebilir. Bilgi eksenli metin seçmeleriyle oluşturulan Türkçe ders kitapları sadece bilgi aktarır. Diğer derslere ait kitaplarda yeterince var olan coğrafya ve tarih bilgisini aktarmak bizce Türkçe dersinin ya da Türkçe ders kitabının amacı değildir. Türkçe dersinde dil öğretiminde dört temel beceri olarak bilinen “dinleme”-“okuma”-“konuşma”-“yazma”¹¹ dışında bilgi aktarımı asgarî düzeyde olmalıdır. Hele Türkçe ders kitaplarına seçilen yazınsal metinlerde bilgi ön planda olmamalıdır. Ayrıca peş peşe sıralanmış bilgi metinleriyle kitap bir bilgi yığına dönüştürülmemelidir.

¹¹Temel beceriler için bk.: (Sever, 1997: 11–24)

Yazınsal metinlerin hedeflerinden birisi, öğrenciye sadece rasyonel bir düşünce sistemi kazandırmak değil, bunun yanı başında sezgisel bir yetenek edindirmektir. Çünkü sınıf ortamında okutulan bir metnin, “stoklanacak bir bilgi aracı olarak görülmemesi gerekir.” (Uçan, 2008: 97) Öğrencinin ele alınan temayı bilmesi değil, içselleştirilmesi esastır. Bu da en iyi, başta Türk ve dünya edebiyatının seçkin yazarlarının kaleminden çıkmış yazınsal metinlerle mümkün olabilir. Çünkü yazınsal metin “bir beceri, bir duyarlık kazanma/kazandırma” işidir. (Uçan, 2008: 65) Türkçe ders kitapları, özellikle sosyal bilgiler dersini anımsatan metinlerden tamamen arındırılmalı, Türk ve Dünya edebiyatında çok seçkin yer edinmiş şair ve yazarlardan metin seçimine özen gösterilmelidir.

Metin seçiminde verilen mesaj açık ve net olmalıdır. Çocuğun metinden nasıl bir ders çıkaracağı, neyi nasıl anlayacağı, metnin istenmeyen mesajları içerip içermeyeceği konuları son derece önemlidir. Herhangi bir temada metin seçimi yapılırken mesajı öğrenciye doğru bir şekilde verecek metin seçilmelidir.

Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde çocuğun düzeyine uygunluk önemlidir. Bu konuda ders kitaplarının ifrat-tefrit sınırlarında olduğu söylenebilir. Burada iki zıt kutup ortaya çıkmaktadır: “Düzy altı” ya da “düzey üstü” metinler. Ders kitaplarında yer alan metinlerde üslup, anlatım ve benzetmeler öğrencinin yaşına bağlı olarak gelişen ilgi, zekâ, hayal, duygu, düşünce, duyarlık ve zevkine kısacası algı düzeyine uygun olmalıdır. -Yukarıda yaptığımız incelemede ders kitabı yazarlarının bu konuda titiz davranmadıklarına özellikle “Duygular” temasının ilk metni olan “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık” başlıklı metnin incelemesinde değindik.- “Çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan, onu küçümseyen bir edebiyat çocuk dünyasını yansıtamaz.” (Gürel, Temizyürek, Şahbaz, 2007: 20) Yine tam tersi, kitapta yer alan metin çocuğun algısının üstünde, onu anlayamayacak kadar soyut ya da derin fikirleri de içermemelidir. Öğrenci, kaldıramayacağı ağır, yükümlülüğü olan düşüncelerle bezdirilmemeli, çocuk

bakış açısına çok uzak fikirler verilerek de şaşırtılmamalıdır. Yazınsal metinler muhatap kitlenin yaş grubuyla uyumlu olmalıdır.¹²

Kitaplara seçilen metinlerin yazarlarının yayımlanmış kitaplarının olması da büyük önem arz eder. Çünkü Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitabı, farklı türdeki yazınsal metinlerle ve uygulama örnekleriyle öğrencileri yeni kitaplara yöneltecek bir kılavuz görevi görür. (Sever, Kaya ve Aslan, 2011: 20). Dolayısıyla kitaptan seçme yapılan yazar ya da şairin metni öğrenciyi saracak, işlediği temanın da öğrenciyi etkileyecek kadar içten ve samimi duygularla bir aktarımı gerçekleştirmesi önemlidir. Hatta öğrencinin o yazarın diğer metinlerine kolay ulaşabilmesi için kitaba metinleri alınan yazarların yayımlanmış kitaplarının olması, hatta kitaba seçilen metnin de internetten, gazeteden değil yazarın kitabından alınmış olması önemli bir husustur. Çünkü “Çocuğu okumaya motive eden ilk adım (okuyacağı) kitapları kendi isteğiyle seçmesinden geçmektedir.” (Yıldız, 2006: 118) Burada incelediğimiz Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin yazarlarının bazıları Türk edebiyatında kendini ispatlamış, tanınan ve bilinen yazarlardan değildir. Sözelimi I. temada metnine yer verilen Atilla Dirim, Yurdakul Yurdakul (II. Tema), Ayhan Atakol, Alp Akoğlu (III. Tema), Gökhan Tok, İsmail Örgen (V. Tema), Turgut Tarhan (VI. Tema) gibi yazarlar hemen hemen hiç tanınmamakta ve bilinmemektedir. Tanınmanın ve bilinmenin ölçütü bizce antolojiler ve yazar-şair sözlükleridir. Bu çalışmanın hazırlık evresinde yukarıda adları geçen metin yazarları birkaç yazar-şair sözlüğünde taranmış fakat isimlerine rastlanamamıştır. Türkiye’de yayımlanmış yazar-şair sözlükleri içerisinde en kapsamlısı olan, tam 10.350 Türk yazar, şair ve kültür adamına yer veren 11ciltlik *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi* (Işık, 2007)

¹²Son yıllarda yayımlanmış Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında gerekli özenin gösterilmediğine, ders kitaplarındaki edebi ve edebi olmayan metinlerin nitelik sorununa ilişkin bulgular başka çalışmalarda da dile getirilmiştir. (Şen: 2008), (Parlakıldız, 2009), (Karagöz, 2009), (Solak, Yaylı, 2009: 444-453), (Somuncu, 2010: 193-219), (Ekici Çelikpazu-Aktaş, 2011), (Şen, Turhan, 2013: 55-70)

adlı çalışma da taranmış fakat bu yazarların adlarına ve eserlerine rastlanmamıştır. Kitaptaki bazı yazarlara ilişkin bu problemin yanı sıra seçilen bazı metinlerin sonunda yazar adı yer almamış, “İnternette” ya da “Bu Kitap İçin Yazılmıştır.” şeklinde ifadeler yer almıştır. Ayrıca metinler içerisinde yapılan alıntılarda da alıntı yapılan kaynak metin belirtilmemiştir. Dolayısıyla bir kolaycılığın sonucu olarak ortaya çıkan kitapta seçilen metinler öğrenciyi okumaya yönlendirme açısından eksik metinlerdir.

Ayrıca bazı temalarda hareketle yazınsal metinlerin bilgi eksenli metinlerden sonra gelmesi, yazınsal metinlere serbest okuma metni olarak yer verilmesi çalışmamızda incelediğimiz Türkçe ders kitabında edebiyatın geri plana itildiği, göz ardı edildiği, edebiyatsız bir Türkçe öğretimi anlayışının hâkim kılınmaya çalışıldığını düşüncesini uyandırıyor.

Sonuç

Tüm bunlardan hareketle kitap yazarlarının yazınsal metinlerden iyi bir tarama yapmadan metin seçimine gittiklerini söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu, kitap yazarlarının Türk, dünya ve çocuk edebiyatına hâkim olmadığı kanaatini uyandırmaktadır. Özellikle coğrafya ve tarih eksenli bilgi metinleri bu kitabın Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi uzmanları tarafından hazırlandığına dair bir şüphe bile uyandırmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ve yayımlanan *İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıf) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme ve Değerlendirme Ölçütleri*¹³ başlıklı yayında yer alan ölçütler yüzeysel ve sınırlı olmakla beraber metin seçimine ilişkin, en az kaç şiir olması gerektiği, aynı yazardan en fazla kaç metin seçilebileceğine ilişkin niceliksel ölçütlere yer

¹³<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplarinin-incelenmesi/dosya/9/2/>
11.01.2014)

(Erişim:

verilmiş fakat niteliksel ölçütlere yer verilmemiştir. Talim Terbiye Kurulu metin seçimine ilişkin ölçütleri daha da belirginleştirmelidir. Hatta mümkünse ders kitaplarına girecek metinler çalıştaylarla belirlenmeli, belirlenen metinler temasına, türüne ve yaş grubuna ayrılarak ders kitabı yazarlarının seçim yapacakları havuzlar oluşturulmalıdır. Kısacası Türkçe ders kitaplarına metin seçimi rastgele yapılmamalıdır.

KAYNAKÇA

Ekici Çelikpazu, E. ve Aktaş E. (2011). "MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi", *Turkish Studies*, Volume 6/2, 413-424.

Gürel, Z., Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*, Ankara: Öncü Kitap Yayınları.

<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplarinin-incelenmesi/dosya/9/2/> (Erişim: 11.01.2014)

Işık, İ. (2007). *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları.

Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Muğla.

Köksal, D. (2008). Sosyal Bilimlerin Kıyısında Edebiyat, (Ed.) Tanıl Bora, *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*, İstanbul: Metis Yayınları.

- Özby, M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri- I*, Ankara: Öncü Kitap Yayınları.
- Parlakıldız, H. (2009). İlkokul İkinci Devrede Türkçe Ders Kitaplarındaki Moral Değerlere Kısa Bir Bakış (1948-1968 Yılları Arası), *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII (1), 245-262.
- Sever, S. (1997). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2011). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Solak, M., Yaylı, D. (2009). "İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Türler Açısından İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/9, 444-453.
- Somuncu, S. (2010). "İlköğretim Türkçe Ders Kitabındaki Edebi Metinlerin İçerdiği Evrensel Değerlere ve Metin Seçimine İlişkin Bazı Tespitler", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 193-219.
- Şahin, D. (2013). *İlköğretim Türkçe ders kitabı- 8*, Ankara: Ada Yayınları.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *KKTC: Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*.
- Şen, E., Turhan, H. (2013). "Ortaokul Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Günlük Yaşama İlişkin Etkinlikler Üzerine Bir İnceleme", *International Journal of Language Academy*, 1/1, 55-70.
- Uçan, H. (2008). *Dilbilim, göstergebilim, edebiyat eğitimi*, Ankara: Hece Yayınları.

Yıldız, C., Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2006). *Türkçe öğretimi*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

EXPANDED ABSTRACT

The purpose of this study was to analyze the texts in the Turkish course book named "For the 3rd class of secondary school" but was formerly printed with the name of *Turkish Course Book for Primary Education-8*¹⁴, which was written by Derya Şahin and edited by Dr. Mehmet Kara. The book was consisting of six modules named as *Emotions, Atatürk, Nature and Universe, Social Life, Communication and Time, and Place*. Each module consists of three or four main texts and two free reading texts. The book contained 31 texts in total. Because of the high number of texts in the book, I selected one or two texts from each module to analyze the Turkish course book.

The primary concern in Turkish lessons is to ensure that "students apprehend the delicacy and beauties of Turkish language, learn its rules by means of the texts in the books and use it in the best possible way." (Özbay, 2006:171) All these can be achieved not through texts containing plenty of quantitative data, geographical information and historical knowledge but through literary texts. Turkish course books composed of knowledge-focused texts convey only the knowledge. We think it is not the purpose of the Turkish lesson or of a Turkish course book to transmit geographical or historical knowledge which is already allowed sufficient space in the course books of other subjects. In Turkish classes, transmission of knowledge except what are known to be the four basic skills in language learning, that is, *listening-reading-speaking-writing*¹⁵ should be minimalized. Especially in the literary texts selected for Turkish course books, knowledge should not be in the foreground. The point is not get the student learns the module, but makes him/ her to internalize it. And the best way to accomplish that is through literary texts composed by distinguished authors of mainly the Turkish and the world literature. Because a literary text is a work of "gaining/helping gain a skill, a sort of sensitivity" (Uçan, 2008: 65), the Turkish course book need to be completely cleared of texts especially resembling other social science subjects and it should contain the works of prominent poets and authors.

In addition, the message in selecting texts needs to be clear and explicit. It is extremely significant what kind of a lesson the child will deduce from the text, what and how he/she will understand or whether the text contains any undesired messages. While selecting a text for any of the modules, the text to convey the message accurately to the student should be preferred. The texts should be appropriate for the level of the child. The other properties of texts

¹⁴ Derya Şahin, *Turkish Course Book for Primary Education-8*, Ada Publishing, Ankara, 2013.

¹⁵ For basic skills, see: (Sever, 1997: 11–24).

that should be considered are style, narration and metaphors. These properties of the text should be appropriate to the interests, intelligence, imagination, feelings, ideas, sensitivity and reading taste of the student. In the course book being analyzed, the book writers were not meticulous enough about this point, particularly within our review of the first text of the *Feelings* module named as *Pandora and the Talking Box*. As Gurel, Temizyurek and Sahbaz (2007) stated "A kind of literature reminding the child that he is a child and looking down on him cannot reflect the children's world." (p. 20). On the contrary, the text in the book should not include so profound and abstract ideas which are above the perception of the child and which cannot be comprehended by him/her. The students should not be exhausted by grave ideas requiring responsibility; neither should they be surprised by presenting ideas far off the children's point of view. The literary texts should be in compliance with the age group of those who will read it.¹⁶

Based on all those facts, we can claim that the book writers select the texts without a thorough scan of literary texts. Therefore, it raises the conviction that those book writers do not have a full command of Turkish world and children's literature. Particularly, the knowledge texts focused on geography and history even raise doubts as to whether this book was prepared by experts of Turkish Teaching and Training. In the publication named *The Standards for Screening and Evaluating the Draft Course Books for (6-8. Grade) Primary Education Turkish Course*¹⁷ which was prepared and published by Ministry of Education Head Council of Education and Morality, together with the superficiality and limitedness of the criteria included, quantitative criteria as to the selection of texts, such as how many poems at minimum should be included or how many texts by the same writer can be selected at most are stated; however, qualitative criteria were not defined. The Council of Education and Morality should make the criteria for the selection of texts more explicit. Even, the texts to be included in the course books should be determined through workshops. The texts should be selected after being classified according to their themes, genres and age-groups. In short, the selection of texts for the Turkish course books should have more concrete and clear selection criteria.

¹⁶ Findings as to the negligence during the preparation of Turkish course books recently published have been expressed in other studies as well. (Solak, Yaylı, 2009: 444-453), (Somuncu, 2010: 193-219), (Şen, Turhan, 2013: 55-70).

¹⁷ <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplarinin-incelemesi/dosya/9/2/> (Access: 11.01.2014)